

CHAPTER 5 / РОЗДІЛ 5⁵
EFFICIENCY OF USING MODERN INTERACTIVE TEACHING
METHODS IN THE PROCESS OF FUTURE TEACHER TRAINING
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ
НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
DOI: 10.30890/2709-2313.2023-24-04-033

Розвиток науки і техніки пропонує викладачам та студентам нові форми комунікації, нові типи розв'язання абстрактних і конкретних завдань, на формування творчого потенціалу студента.

Методична майстерність сучасного вчителя має розвиватися не через забезпечення його великою кількістю готових рецептурних посібників і широке використання ними готових творчих розробок. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетенція.

Вже на початку 20-х років минулого століття у працях відомих педагогів (І. Павлова, А.Ухтомського, С.Шацького, В. Бехтерева) з'являються терміни педагогічна технологія і педагогічна техніка.

Педагогічна техніка визначалась у педагогічній енциклопедії як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять. Відтоді минуло майже сто років, а в сучасній педагогічній літературі й досі не має єдиних, вичерпних, уніфікованих визначень понять освітні, педагогічні навчальні технології. Деякі дослідники налічують близько 300 цих термінів, які різняться не лише за формою, а й за змістом, що в них вкладається. Одні науковці розуміють під терміном технологія управління педагогічними процесами, інші — способи організації діяльності учнів, різноманітні методи та прийоми досягнення педагогом навчальної мети тощо.

Різниця між технологією і методикою в сфері освіти теж полягає в тому, в чому й різниця між технологією та ремісництвом у виробничій сфері. Тобто це різниця між високопродуктивним машинним виробництвом і відносно малоефективною ручною працею.

⁵Authors: Rozhi I.

Оскільки у технології навчання важливу й провідну роль відіграють засоби навчання, розглянемо зміст цього поняття. У сучасній педагогічній науці дедалі частіше трапляються визначення засобів навчання.

Так, С.Смирнов поділяє *засоби навчання* на:

- матеріальні (підручники, навчальні посібники, дидактичні матеріали, книжки-першоджерела, тестовий матеріал, засоби наочності, технічні засоби навчання, лабораторне обладнання);
- ідеальні (усне і письмове мовлення, нотна грамота, математичний апарат, музика, живопис, навчальні комп'ютерні програми, організаційна і координаційна діяльність учителя, загальна культура вчителя, методи навчання й форми організації навчальної діяльності учнів тощо).

На думку дослідників, технологію від методики відрізняють – гарантія остаточного результату і проектування майбутнього навчального процесу.

Педагогічна технологія:

- набір процедур, які поновлюють професійну діяльність викладача і гарантують запланований остаточний результат;
- проектується, виходячи з конкретних умов, та орієнтується на заданий, а не передбачуваний результат;
- на відміну від методик, не припускає варіативності, з неї не можна викинути жодного елемента;
- технологічний підхід не передбачає пошукової діяльності, тут не може бути помилок;
- для технологічного навчання обов'язковим є постійний зворотний зв'язок, коригування та зміни у подальшій діяльності;
- конструювання й оцінювання освітніх процесів шляхом врахування людських, часових та інших ресурсів для досягнення ефективності освіти.

Педагогічна технологія відповідає на питання: як, яким чином (методами, прийомами, засобами) досягти поставленої педагогічної мети, встановлюючи порядок використання різних моделей навчання.

Технологія – це комплекс, що складається із:

- запланованих результатів;
- засобів оцінки для коригування та вибору методів і прийомів навчання, оптимальних для кожної конкретної ситуації;
- розробленого викладачем на цій підставі набору моделей.

Розглянемо ці компоненти ґрунтовніше.

1. Для планування результатів застосовують рівневий підхід. Рівнів планування результатів може бути скільки завгодно, але основних, згідно з теорією розвивального навчання Л.Виготського, три:

- орієнтація на випадкові одиничні ознаки (впізнавання, згадування) – мінімальний рівень (уповільнений);
- орієнтація на локальні ознаки (зіставлення, порівняння) – загальний (оптимальний);
- орієнтація на глобальні ознаки й властивості (перенесення знань на нову ситуацію) – прискорений рівень планування результатів.

2. Технологія має містити критерії оцінювання рівня знань учнів, вибору моделі навчання.

3. Модель – найкоротший шлях від початкових умов до запланованих результатів. В основу моделі покладено комплекс методів навчання.

Технологія навчання відображає шлях засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах педагогічної технології. Деякі дослідники називають її ще й дидактичною технологією.

З огляду на все викладене вище, ми надалі говоритимемо про інтерактивні технології навчання і методику їх використання за різних форм організації навчання.

Кожна з технологій у різних педагогічних текстах має різні назви, тому з метою уніфікації у кожному випадку наведено всі технології, що трапляються в літературі будь-якої класифікації інтерактивних технологій навчання ми визначали їх умовну робочу класифікацію за формами навчання (моделями), в яких реалізуються інтерактивні технології.

Модульно-рейтингова система контролю знань націлена на забезпечення

рейтингової роботи, для чого дисципліну, що вивчається, розбивають на окремі блоки-модулі. Модуль – це закінчений блок інформації.

Для кожного модуля передбачаються різні види звітності (в балах) за:

- знання теорії;
- вирішення типових задач;
- виконання домашніх завдань;
- розв'язання індивідуальних завдань;
- виконання лабораторних і практичних робіт, залікових і контрольних робіт;
- нетрадиційні елементи діяльності;
- компетентне обговорення розв'язання завдань;
- ініціативні виступи з поставленої проблеми;
- участь у проведенні дискусії;
- виконання проблемних завдань;
- розгляд і рецензування праць тощо.

Уся традиційна і нетрадиційна самостійна робота стимулюється відповідною кількістю балів, як підсумок, студент набирає суму їх, яка зумовлює його рейтинг.

Студент може отримати додаткові бали для підвищення рейтингу за місця в олімпіаді з певної дисципліни, за участь у наукових конференціях, за експериментальну роботу. Таким чином, рейтингова система оцінювання знань охоплює декілька видів контролю: тестові завдання, самостійні та контрольні роботи, індивідуальні завдання, звіти про виконання лабораторних і практичних робіт, експрес-контроль. А це дає інформацію про глибину осмислення навчального матеріалу, вміння застосовувати знання в конкретних ситуаціях.

Основні принципи, якими необхідно керуватися під час контролю в межах рейтингової системи:

- контрольні завдання повинні бути взаємопов'язаними і взаємозумовленими, тобто повинні становити систему;
- система контрольних завдань необхідно складати так, щоб вона

- забезпечувала реалізацію різних функцій перевірки (оцінка навчання, виховання, розвиток, стимул, корекція);
- система контрольних завдань повинна забезпечувати ефективну перевірку основних якостей знань – повноту, глибину, систематичність, системність, міцність, оперативність, конкретність, узагальненість;
 - результативність виконання контрольних завдань, відповідних рівням знань, оцінюється в балах на основі поелементного аналізу.

Досвід свідчить про доцільність педагогічної ідеї, закладеної в основу модульного методу навчання та рейтингового контролю знань. Можна зробити такі *висновки*:

- значно активізуються самостійна робота студентів, оскільки зростає їхній стимул до навчання;
- завдяки систематичній самостійній роботі протягом року студенти опрацьовують увесь програмний матеріал, рівень якого контролюється;
- підвищується рівень знань студентів;
- можна виставляти об'єктивні оцінки на основі поточної успішності, навіть без здавання іспиту;
- студент одержує можливість сам складати індивідуальний план навчання на основі запропонованого модуля;
- з'являється більше можливостей досить об'єктивно оцінити педагогічну працю викладача, поглиблюється контроль до необхідної точності.

Адаптивна система навчання оснований на використанні оптимальної моделі заняття і на безперервному управлінні навчальним процесом за допомогою сіткового плану і графіка самообліку.

В основі цієї технології навчання лежить теорія поетапного формування розумових дій П.Гальперіна і діяльнісний підхід до навчання А.Леонтева. В адаптивній системі навчання сітковий план є моделлю навчального процесу, яка дозволяє кожному студенту бачити наочно все, що він повинен виконати за тиждень, місяць, семестр.

Спільну з адаптивною системою навчання спрямованість має досвід

В.Шаталова, зокрема:

- ущільнення і укрупнення блоків у вигляді опорних сигналів, що дозволяє значно скоротити час, який витрачається на вивчення теоретичного матеріалу і значено збільшити час для самостійної роботи студентів;
- самостійна робота студентів на занятті і вдома скорочується за допомогою випереджувальних укрупнених блоків завдань у поєднанні з листами відкритого обліку знань (екран успішності);
- використання такого методу, як взаємоконтроль за листами взаємоконтролю і за ланцюжком після перевірки зошита викладачем;
- навчання самоконтролю ведеться не тільки під час взаємоконтролю, а й при використанні зразків розв'язування завдань різного типу на дошці для безпосереднього контролю;
- робота викладача індивідуально з окремими студентами, які самостійно працюють.

Адаптивна система навчання дає можливість звільнити викладача від контролю всіх робіт студентів. В межах адаптивної системи навчання можна посилити взаємоконтроль і самоконтроль завдяки широкому використанню сучасних технічних засобів контролю, комп'ютерної техніки і спеціальних програмованих підручників для самостійної роботи.

Це дозволить викладачам включитися в систему багаторівневого сіткового плану, що забезпечить адаптацію їх до індивідуальних особливостей студентів і повну автономію самостійної роботи студентів.

Досвід Ш.Амонашвілі включає підготовку молодших школярів до роботи в умовах адаптивної системи навчання.

Неабиякий інтерес становлять досвід І.Волкова з проведення уроків творчості, а також Є.Ільїна – уроків творчого мислення на уроках літератури, коли він спонукає дитину до читання книги. Слово для цих учителів – основний елемент уроку.

Цікавими є уроки коментованого керування з використанням схем-опор (С.Лисенкова), як і колективний спосіб навчання, розроблений В.Дяченко.

Концепцію школи діалогу культур розробили філософ В.Біблер та його співробітники використовуючи ідеї О.Потебні, М.Батхіна, Л.Виготського. На початку 80-х років ХХ століття на перетині теоретичного підходу і творчих пошуків харківських педагогів В.Литовського і С.Курганова народилась концепція школи діалогу культур. Концепція здобуває дедалі ширше визнання, а також впроваджується у Польщі, Угорщині, Німеччині, Англії, Італії.

Концепція школи діалогу культур ґрунтується на розгляді сучасної загальнолюдської культури як діалогу різних культур, а саме усвідомлення цього факту – як характерної риси сучасної людини. Школа, яка орієнтує педагогічний процес на формування мислення і свідомості в дусі діалогу культур, формує людину освічену, мислячу, творчу, відкриту і причетну до світу природи, соціально найбільш адаптовану до реальності ХХІ століття.

При складанні навчальних програм школи діалогу культур головну увагу приділяють тим культурним цінностям, які склалися у різні історичні часи, але не втратили свого змісту, творчого впливу на розвиток сучасного суспільства, науки, мистецтва.

Для 1-го і 2-го класів цієї школи змістовим центром, що інтегрує усі навчальні предмети, є уявлення людства про Всесвіт. Поява і розвиток перших уявлень людей про Всесвіт, його походження, будову зіставленні з появою і розвитком знаків та символів, що відображали ці уявлення і у певний спосіб формули їх. Через позначення одного предмета його зображеннями відкривалися шляхи дії зі знаками.

Традиційна школа починає навчання саме з вказаного рівня. Але зводиться все до копіювання прийнятих на сьогодні знаків. При такому навчанні стосунки між змістом уявлення і засобами його позначення не усвідомлюються дітьми. Навички письма, читання, рахування формуються як навички, за висловом Л.Виготського, механічні. За програмою ж “Становлення письма” школяр вчиться втілювати (і творити) власні уявлення графічною мовою. Письмо виростає з малюнка, як передбачив Л.Виготський. Школярі початкової школи діалогу культур знайомляться з етапами розвитку сучасного письма і певною

мірою винаходять його заново. Кожен з них намагається зрозуміти зміст піктограм, ієрогліфів, клинопису. Учень – діалогіст поступово усвідомлює власні малюнки не тільки на певну естетичну реальність, а й як знакову систему. Винайдені вчителями-діалогістами ігрові ситуації мотивують необхідність для школяра перенесення трьохмірного світу гри, вигаданих обставин, речей, відносин у двомірний простір реального малюнка. Необхідність позначити у двомірному світі малюнка час і обставини ігрової дії є для школяра змістовною продуктивною проблемою, яка приводить його до роздумів про природу фізичного світу, з одного боку, і світу “Я” – з іншого.

Діалог знакової системи, що її, граючись розробляє школяр, і системи знаків слов’янської абетки, якої він навчається, робить для школяра такої школи питання фонетики, порівняльного мовознавства, морфології, історичної граматики актуальними.

За програмою “Початки математики” учні ознайомлюються із засобами рахування і обчислення давніх народів. Таким чином, діти усвідомлюють, як і чому склалася велика математика людства. Вони розглядають рахування на пальцях не як щось незначуще і зайве у невинному розвитку математики, а як базову діяльність, що стала початком різноманітних систем обчислювання. Діти пізнають зміст рахування на пальцях, яка поряdkувало світ, сприяло народженню Космосу із Хаосу. Тут починаються для дітей і математика, і філософія.

Ознайомлення з навчальним матеріалом за програмою “Світовий фольклор. Космогонія” дає змогу школярам перевести у мову та графіку власні уявлення про будову світу, час і простір.

Програма “Музичне виховання” має створити такі умови, за яких кожен школяр через оволодіння ритмом як явищем опанував би і власний рух, і пластику власного тіла, впевнився б на власному досвіді, що ритм поєднує і музику, і мовну, і граматичну творчість. Навчання за цією програмою відбувається через гру. Діти переходять від ігор за правилами до створення маленьких музично-поетичних вистав. Ознайомлення з кожним новим інструментом ускладнює дитячу творчу роботу. Відповідно до цього

формуються постійні творчі групи, що відкриває для дітей і вчителів необмежені горизонти творчості.

Програма “Ремесла і культура” надає змогу шукати себе у просторі національної та світової культур не тільки через розвиток мови і логічного мислення, а й через розвиток творчої уяви, фантазії, навичок праці з глиною, деревом, лозою, фарбуючи ми і клейкими рідинами. Діти засвоюють прийоми роботи з різними інструментами, але перед усім вони навчаються не використовувати власні пальці, долоні, руки, формують координацію і точність рухів.

Однією із інноваційних технологій навчання є “Технологія співпраці індивідуальностей”. Ця технологія дає можливість по-новому підійти до організації навчального процесу, зокрема до методики навчання мови. Завдяки такій технології вчителі-мовники збагачують свій педагогічний арсенал новим інструментарієм, свідомо підходять до усунення та попередження помилок усіх типів у письмових роботах учнів.

Ця робота може здійснюватися вчителями – мовниками за такими напрямками:

- свідоме усунення помилок різних типів за допомогою індивідуальних довідників для учнів;
- попередження різних типів помилок за допомогою спеціальних систем вправ та інтегрального мовного розбору;
- сіткове та поурочне планування виконання навчальних програм.

На сучасному етапі пріоритетними напрямками удосконалення освітнього процесу є розвиток індивідуалізованих форм навчання, впровадження інтегрованих курсів, розвиток інформаційної бази навчального процесу, оптимальне насичення їх автоматизованими системами дослідження на основі комп’ютерної техніки. Водночас кращим способом орієнтації школярів на самостійну роботу, стимулювання їхнього інтересу до предмета залишається лекційно-семінарська форма навчання.

Заслуговують на увагу впроваджені в практику роботи шкіл інтегровані

лекції (проводяться групою вчителів), лекцій – діалогів. Великого значення набувають форми поширеного діалогу учителя з учнівською аудиторією, як:

- висування тези і антитези;
- розігрування ситуаційних і ділових ігор;
- проведення дискусій з наперед визначеної проблеми;
- робота в режимі (запитання-відповідь);
- аналіз серії можливих відповідей;
- використання методів розвитку творчих здібностей (мозкового штурму) тощо.

Впроваджуваний в практику роботи шкіл семінар має свою дидактичну мету, свої особливості:

- семінари-дослідження;
- міжпредметні семінари;
- семінари розгорнутої бесіди;
- усні реферати учнів з наступним обговоренням;
- обговорення письмових рефератів;
- семінари-конференції.

Семінар-розгорнута бесіда передбачає залучення до дискусії максимальної кількості студентів і розрахований на певний рівень їхньої підготовки та розвитку.

У процесі оновлення освіти спостерігається тенденція до інтеграції знань, зменшення числа навчальних дисциплін, набуває поширення стратегія ефективного навчання. Застосування стратегії ефективного навчання дає високі, порівняно з традиційним, результати у навчанні.

На сучасному етапі розвитку освіти великого значення набувають *активні методи навчання*:

- ділові та предметні ігри мають сильний активізуєчий на студентів;
- мотиваційні ігри, пов'язані з моделюванням вірогідної поведінки студентів і спрямованості їхньої розумової діяльності;
- функціональні ігри, що є прекрасним інструментом для систематизації

знань, формування певних умінь і навичок;

- організаційно-діяльнісні ігри в яких включаються моменти зіткнення думок, розбіжності інтересів, елементи новизни.

До інноваційних технологій навчання можна віднести застосування різноманітних *тренінгів* як форм активізації інтелектуальної діяльності студентів.

За методичними ознаками *тренінги* поділяють на:

- проблемні логіко-психологічні;
- інформаційно-орієнтовані;
- імітаційні;
- ситуативні.

Під час організації ситуативного тренінгу викладач повинен передбачити формулювання конфліктних або проблемних ситуацій, прогнозування виходу із даної ситуації, побудову конкретної моделі, що відтворює дійсний стан справ.

У педагогічній практиці використовуються інтерактивні форми і методи організації навчання студентів. Серед фронтальних інтерактивних методів найчастіше використовують технології: мозковий штурм, метод Прес, експрес – опитування, мікрофон, асоціативний куц, займи позицію, критичне мислення. Найпростішою формою організації інтерактивного навчання є робота *в парах*. Для перевірки знань таблички множення і ділення дуже часто використовують технології:

- взаємні запитання;
- гра «Незнайко»;
- інтерв'ю;
- щоденник подвійних нотаток (проаналізувати разом ситуацію, проблему) тощо.

Використовуючи форму організації робота в групах, досвідчені педагоги рекомендують утворювати групи з різнорідним складом студентів. Група може бути сформована від 3-5 студентів. У таких групах стимулюються творче мислення, інтенсивний обмін ідеями. Студенти приділяють більше часу, коли

висловлюють власну точку зору, можуть обговорити проблему детальніше, вчаться розглядати питання з різних сторін.

Найпоширенішими технологіями *роботи в групах* вважаються:

- ажурна пилка (підготовлені групи пояснюють матеріал одна одній);
- акваріум (одна із груп сідає в центр класу, утворює своє маленьке коло і обговорює запропоновану викладачем проблему вголос, а всі інші слухають, не втручаючись);
- карусель (два кола – зовнішнє і внутрішнє, внутрішнє – нерухоме (студенти сидять спиною до центру), зовнішнє – рухоме). Цей метод використовується переважно при перевірці домашнього завдання або на етапі актуалізації опорних знань.
- навчаючи, вчуся.

Головна мета *групової і парної роботи*:

- розвиток мислення студентів;
- правила можуть бути опрацьовані заздалегідь і використовуватись в подальшій роботі;
- правила можна доповнювати, змінювати;
- складати і опрацьовувати їх треба разом зі студентами;
- затверджувати колективно і потім вся робота підпорядковується цим правилам.

Приклади *правил*:

- починайте висловлюватись спочатку за бажанням, а потім по черзі;
- дотримуйтесь правил активного слухання, головне не перебивайте один одного;
- обговорюйте ідеї, а не особистості, які висловили цю ідею;
- утримуйтесь від оцінок та образ учасників групи;
- намагайтесь дійти спільної думки, хоча в деяких випадках у групі може бути особлива думка і вона має право на існування.

На початкових етапах навчання студентів роботи в малих групах особливо ефективна *технологія роботи в парах*, яку можна використовувати для

досягнення будь-якої дидактичної мети:

- засвоєння, закріплення, перевірки знань;
- за умов парної роботи всі студенти отримують можливість говорити, висловлюватись;
- робота в парах дає студентам можливість думати, обмінятися ідеями з партнером і потім озвучити це перед групою;
- сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, переконувати, вести діалог, дискусію;
- така співпраця не дає можливості ухилитись від виконання завдання.

Найчастіше на заняттях можна використовувати інтерактивні методи навчання:

- гра;
- інтерв'ю (узяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тексту, статті);
- взаємні запитання (протестувати та оцінити один одного);
- щоденник подвійних нотаток (проаналізувати разом проблему, вправу чи експеримент, сформулювати підсумок, дати відповіді на запитання).

Для організації роботи в парах використовують *алгоритм*:

- пропонують студентам завдання (завдання для дискусії чи аналізу ситуації);
- об'єднують студентів у пари, визначають, хто з них буде говорити першим. Краще зразу визначити час на висловлення кожного в парі і спільне обговорення. Це допомагає досягти згоди щодо відповіді або рішення;
- по закінченні часу на обговорення кожна пара представляє результати роботи, обмінюється своїми ідеями та аргументами. За потребою це може бути початком дискусії або іншої пізнавальної діяльності.

Співпраця в парах готує студентів для подальшої роботи в групах. Групова робота – це унікальна організація навчання. Вона забезпечує взаємодію між студентами і робить непрямим керування викладача. Він виступає організатором початку і кінця роботи: формулює завдання, спільну інструкцію по його

виконанню, разом зі студентами бере участь в оцінці результатів. Етап спільної оцінки допомагає формуванню самооцінки і самоконтролю студентів. Дуже важливо, що оцінюється робота всієї групи, а не окремих студентів. Помилки обговорюються тільки в групі. Робота студентів перетворюється із індивідуальної діяльності кожного студента в співпрацю. Студенти вимушені навчитися домовлятися швидко, не враховуючи особисті інтереси. Ця форма роботи має велике значення для формування самостійності. Працюючи в команді, студент має можливість проявляти ініціативу (вибрати завдання, порадити, як організувати роботу); вчитися планувати свої дії, переконувати, нести відповідальність за себе і команду.

Велике значення має процес розподілу студентів на групи. Дуже часто викладач об'єднує студентів в групи з урахуванням їх особистих можливостей. Відомо, що слабкому студенту потрібні не стільки сильні, скільки терплячі і доброзичливі партнери. Студенту з високою активністю потрібен партнер здібний слідкувати за ходом міркувань. Об'єднання студентів по бажанню не завжди дає продуктивний результат. Досвідчені методисти утворюють групи з різнорідним складом студентів, включаючи туди сильних, слабких і середніх. У таких групах стимулюються творче мислення й інтенсивний обмін ідеями. Оптимальною вважають групу з 3-6 осіб.

Можна виділити *способи об'єднання студентів у групи*:

- викладач заздалегідь складає список груп;
- просить студентів розрахуватися «на перший-другий...» за кількістю груп. Замість номерів можна використовувати кольори, пори року, країни тощо;
- за бажанням студентів;
- об'єднати в четвірки дві найближчі пари, попрохавши повернути стільці студентів, які сидять за непарною партою. До початку заняття слід розставити столи й стільці таким чином, щоб студенти відразу утворили потрібні групи;
- збереження стабільного складу групи протягом тривалого часу сприяє

досягненню студентами майстерності в груповій роботі. У той же час зміна складу групи дозволяє всім студентам попрацювати з різними людьми.

Потрібно в групі обрати головуючого, посередника, секретаря, доповідача.

Головуючий (спікер):

- зачитує завдання групи;
- організовує порядок виконання;
- пропонує учасникам групи висловитися по черзі;
- заохочує групу до роботи;
- за згодою групи визначає доповідача.

Секретар:

- коротко розбірливо веде записи результатів своєї групи;
- як член групи він має бути готовим висловити думку групи під час підбиття підсумків або допомогти доповідачеві.

Посередник:

- стежить за часом;
- заохочує групу до роботи.

Активний слухач:

- намагається переказати своїми словами те, про що тільки-но говорив хтось із членів групи;
- допомагає сформулювати думку.

Журналіст:

- ставить запитання-уточнення, що допомагають групі краще виконати завдання.

Поведінка викладача під час групової роботи:

Викладач може:

- контролювати;
- організувати;
- оцінювати роботу студентів;
- пропонувати студентам різні варіанти рішення;

- бути наставником, джерелом інформації;

Кожен педагог, використовуючи роботу в групах, повинен пам'ятати:

- недоцільно приділяти свою увагу тільки одній групі, забувши про інші;
- виправляти помилки;
- недоцільно виправляти або критикувати перші висловлювання, навіть, якщо припущено грубу помилку. Цю роботу повинні виконати студенти в доброзичливій формі;
- непотрібно давати відповідь на запитання, якщо на нього може відповісти будь хто зі студентів;
- педагогу не слід ходити по аудиторії або стояти біля одного столу;
- але ближче до кінця роботи, коли учасники вже ведуть розмову, педагог може прийняти участь в обговоренні: слухати, направляти, відповідати на питання.

За технологією застосувань парну і групову роботу можна поділити на види:

- збирання інформації з певної теми;
- інтенсивна перевірка обсягу і глибини знань;
- розвиток вмінь аргументувати власну позицію.

Сучасна методика навчання у вищій школі нагромадила багатий арсенал методів і прийомів інноваційного навчання – від найпростіших (робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, карусель, мікрофон) до складних (мозковий штурм, мозаїка, аналіз ситуації), а також імітаційні ігри, дискусії, дебати. Використання інтерактивних технологій – не самоціль, а засіб створення атмосфери доброзичливості і порозуміння, зняття з дитини почуття страху, спосіб зробити її розкутою, нав'язати впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості .

На сучасному етапі розвитку освіти студенти навчаються завдяки тому, що можуть повністю себе реалізувати. Вони не бояться висловити свою думку, критику, не бояться бути почутими. На таких заняттях викладач повинен стати невидимим диригентом, який вміє вчасно почути, помітити, підтримати кожного

студента.

В освітньому процесі закладів освіти доцільно використовувати інноваційні технології:

- розвивальне навчання;
- інтерактивні технології;
- проектне навчання;
- гуманно-особистісну технологію;
- ТРВЗ (теорія розв'язування винахідницьких задач).

У своїй практиці вчителі використовують форми роботи, що сприяють творчому розвитку студентів, здатних комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови:

- фразеологічні хвилинки;
- рольові ігри;
- ситуативні колізії;
- дослідницька діяльність;
- пізнавальні ігри;
- захист малюнків;
- словесне малювання;
- вільне письмо;
- життєві ситуації.

Застосування інноваційних технологій у навчанні читання дає змогу учням:

– ґрунтовно аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;

– навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку;

– моделювати і розв'язувати пізнавальні, життєві та соціальні ситуації, таким чином збагачуючи власний пізнавальний і соціальний досвід;

– учитися будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу, знаходити спільне розв'язання проблеми;

– розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт тощо.

Інноваційні технології потребують певної зміни у житті всієї групи, а також значної кількості часу для підготовки як студентів, так і педагога. Починати необхідно з поступового використання технологій, доцільно навіть створити цілісний план поступового їх впровадження. Адже навчання студентів повинно бути цікавим, радісним і одночасно забезпечувати глибоке засвоєння програмового матеріалу. Важливо провести глибоке обговорення за підсумками інтерактивної справи.

Зупинимось на методі, який має назву «Побудова асоціативного куща». Викладач визначає тему одним словом, а студенти згадують все, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку виникають найстійкіші асоціації, потім другорядні. Викладач фіксує відповіді у вигляді своєрідного куща, який поступово розростається. Цей метод універсальний під час активізації знань, як засіб перевірки знань. Виділяють групи:

- інформаційна група озвучує відомості, беручи інформацію з енциклопедичного словника;
- фольклорна група – підготовлені заздалегідь розповіді;
- літературознавці – підготовлені відомості з додаткової літератури.
- читці – вміння виразно читати вірші;
- екологи – Закон з Конституції України про охорону природи, Червону книгу України;
- художники малюють;
- аналітики підсумовують сказане, роблять висновки;
- секретар фіксує найцікавіші думки.

Всі недоліки фронтальної та індивідуальної діяльності вдало компенсує групова робота (робота в парах «Обличчям до обличчя»; «Один – удвох – усі разом»; ротатійні трійки; карусель; робота в малих групах).

Методику застосування групової роботи навчання рекомендуємо впроваджувати поетапно.

1 етап – привчаємо співпрацювати у фронтальній навчальній діяльності з використанням таких прийомів:

- для оцінювання своєї відповіді студент сам призначає викладача;
- у випадку виникнення труднощів під час відповіді, студент сам викликає собі помічника;
- вводяться прийоми безсловесного спілкування: позначки «+» – згоден; «-» – не згоден; «!» – хочу додати, «?» – не зрозумів; використовуються жести, міміка;
- використовуються дидактичні ігри, які розвивають уміння слухати;
- після кожної групової роботи обов'язково обговорювати з студентами успіхи виконаної діяльності;
- коли студенти засвоїли прийоми та правила колективної співпраці, тоді вони готові працювати у складі малої групи.

2 етап – перехід до систематичного використання педагогічних прийомів, які наочно і практично переконують у важливості кооперації людей для досягнення ними найкращого результату:

- залучення батьків для наведення яскравих життєвих прикладів;
- аналіз успішно проведених конкурсів, вікторин, свят і подорожей;
- використання завдань, які б дали змогу студентам на власному досвіді переконатися у користі їхньої спільної роботи;
- поступове ускладнення змісту навчальних завдань, перехід від репродуктивних завдань до творчих, проблемно-пошукових, бо групова робота найбільш ефективна тоді, коли навчальний матеріал поєднує відоме з невідомим, що заохочує до взаємодії один з одним.

Отже, поступовість залучення студентів до спільної діяльності в малих групах буде ефективною, якщо її організувати систематично. Активізувати студентів допомагає така форма роботи, як Мозковий штурм. Саме цю форму роботи використовуємо для узагальнення вивченого матеріалу, для активізації опорних знань під час підготовки до вивчення нової теми.

Іншим ефективним видом діяльності є метод, який допомагає провести

дискусію зі спірної, суперечливої теми, – Займи позицію. Він дає можливість висловитися кожному студентеві, продемонструвати різні думки, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу в будь-який час, якщо вас переконали, та назвати більш вагомі аргументи.

Позитивний ефект має один з різновидів кооперативного навчання *карусель*. Ця технологія застосовується:

- для обговорення гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій;
- для збирання інформації з теми;
- для інтенсивної перевірки обсягу і глибини наявних знань;
- для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

Слід поєднувати взаємонавчання з іншими методами роботи – самостійним пошуком, традиційними методами. Неможливо побудувати весь процес навчання виключно на інтерактивних методах. Це один з багатьох прийомів, які допомагають досягнути мети і приносять результат тільки в поєднанні з іншими.

У процесі застосування інноваційного навчання час від часу виникали різні проблеми та труднощі. Вважаємо за доцільне їх навести, щоб показати практичний бік навчання. Типові проблеми:

- головна проблема: студент часто не має власної думки, боїться її висловлювати відкрито;
- часто студенти не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їх думку, рішення;
- студент не готовий в процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс;
- студентам важко бути мобільними, змінювати обстановку, методи роботи;
- труднощі в малих групах: лідери намагаються тягнути групу, а слабші студенти стають пасивними.

Проте за умов вмілого провадження інтерактивні методи навчання дозволяють залучити до роботи всіх студентів, сприяють виробленню соціально важливих навичок роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговоренні.

Метод проектів. Проектною діяльністю можуть керувати самі студенти.

Керівником проекту стає викладач, а студенти – безпосередніми його учасниками. Користь методу проектів дуже велика. Сам процес проектної діяльності позитивно впливає на розвиток студента і на різні сфери педагогічної діяльності:

- знання перестають бути метою, а стають засобом освіти;
- пошук розв'язку практичних завдань актуалізує необхідність набуття знань;
- поєднанні пізнавальної, дослідницької і перетворювальної діяльності студентів, підвищується рівень засвоєння навчальних умінь;
- навчальний матеріал сприймається цілісно та з орієнтацією на створення певного продукту;
- студенти отримують нові, нетрадиційні знання, вміння та навички;
- студенти виходять зі звичного дидактичного середовища, виконуючи завдання, в яких відсутній єдиний правильний розв'язок;
- навчальні предмети природним чином втрачають свій ізольований характер, користування знаннями та вміннями відбувається на рівні міжпредметних зв'язків;
- пошук необхідної інформації спонукає студентів до систематичної роботи з довідковою літературою.

Навчальні досягнення студентів перебувають у тісному взаємозв'язку з особливостями його пізнавальних інтересів (сприймання, пам'яті, мислення, уваги, уявлення, мовлення).

Велике значення для розвитку пізнавальних процесів мають зовнішні та внутрішні мотиви студентів. Досвід роботи та педагогічні спостереження дають підставу стверджувати, що у переважної більшості студентів яскраво виражені зовнішні мотиви, які виявляються в їхній допитливості, активному сприйнятті всього нового і незвичного. Ці мотиви спонукають студентів до участі у процесі реалізації проекту.

Але внутрішніми мотивами залишаються: почуття обов'язку, бажання

вчитися, любов до книги, пізнавальні інтереси, потяг до самоосвіти, прагнення до успіху.

Проектна діяльність успішно поєднується з дослідницькою, тому що студенти – природні дослідники, невтомні і старанні, спостережливі і допитливі. Потрібно тільки використовувати ці особливості для цілеспрямованого розвитку спеціальних знань і вмінь, необхідних у проектній діяльності, а саме:

1) рефлексивні вміння:

– умінь осмислювати завдання, для виконання якого бракує знань,
– відповідати на запитання: «Чого потрібно навчитися для виконання поставленого завдання? »,

– побачити проблему;

2) пошукові (дослідницькі) вміння:

– висувати гіпотези,
– знаходити способи їх перевірки,
– самостійно знаходити відсутню інформацію;

3) комунікативні вміння:

– вступати в діалог,
– ставити запитання,
– висловлювати свою точку зору,
– брати інтерв'ю;

4) розвиток умінь і навичок експериментування;

5) презентаційні вміння і навички:

– навички монологічного мовлення,
– артистичні вміння,
– використання різних засобів наочності під час виступу,
– умінь відповідати на незаплановані запитання.

У початкових класах відповідно до мети діяльності педагоги можуть широко використовувати такі види проектів:

– ігрові,

- інформаційні,
- творчі.

Сучасний учень повинен:

- звикати до більш самостійного здобуття знань;
- знаходити шляхи оволодіння необхідною інформацією;
- прагнути до пізнавальної діяльності;
- вміти ставити і вирішувати нові і складні проблеми;
- володіти комп'ютером і користуватись інтернетом.

Кожна дитина повинна себе знайти в сучасній школі. Якщо вона досконало не володіє або слабо володіє знаннями і вміннями з якогось предмету, то потрібно прививати любов до якогось виду діяльності. Викладач повинен виявити і стимулювати творчі здібності студента.

Впровадивши в педагогічну діяльність сучасні інноваційні технології, а зокрема, інтерактивні форми навчання, метод проектів, інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), у студентів:

- значно підвищується інтерес до навчальних дисциплін;
- розкривається неповторна індивідуальність%
- згуртовують колектив;
- розвивається ініціативність, впевненість, толерантність;
- підвищувалась мотивація навчання тощо.

Сьогодні до інноваційних технологій можна віднести використання комп'ютерних моделюючих систем, впровадження ситуаційних, так званих, кейсових технологій і вирішення фахових задач за допомогою комплексного використання знань з загальноосвітніх та фахових дисциплін.

Впровадження сучасних інтерактивних методів навчання вимагає глибокого залучення студентів до навчального процесу.

Кейс-метод ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі викладача і студента. Зобов'язання викладача при застосуванні кейс-методу полягає в тому, щоб створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у студентів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до

того, щоб в процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом. Зобов'язання студента полягає в тому, щоб збагачуючи своєю творчою енергією навчальний процес, прийняти на себе частку відповідальності за його результативність. При цьому студенти повинні усвідомлювати, що викладач знаходиться в аудиторії для того, щоб допомогти їм, і вони мають скористатися цим у повній мірі, проте основна відповідальність за те, чому вони навчилися, лежить на них.

Одним з ключових сучасних методів викладання дисципліни безпека життєдіяльності є ситуаційний метод навчання, тому що мова йде про реальні ситуації, а не такі які були придумані в аудиторії. Відмінність кейс-методу від традиційних засобів засвоєння знань полягає у специфічному навчальному ефекті, до якого він повинен привести.

Завданням кейс-методу є не просто передача знань, а навчання студентів здатності справлятися з такими унікальними та нестандартними ситуаціями, які вимагають знань з багатьох наук, які, як правило, виникають в реальній установі чи підприємстві і вимагають вирішення таких проблем, що реально виникли чи можуть виникнути і потребують прийняття управлінського системного рішення.

Використання цього інтерактивного освітнього методу, що вимагає активної індивідуальної участі студентів і не передбачає єдиної „правильної” відповіді, є дуже природним для суспільства з невеликою владною дистанцією, домінуючими цінностями індивідуалізму і слабким прагненням уникнути невизначеності.

Кейс метод є ефективним у розвитку навичок ідентифікації фахових проблем, систематизації і аналізу викладених фактів та розробки альтернативних рішень. Творче і аналітичне мислення стає необхідною рисою сучасного правознавця за умов зростання конкуренції.

В найбільш загальному вигляді процес розробки будь-якого кейсу може бути представлений як такий, що передбачає проходження наступних етапів:

- підготовка загального плану кейсу;
- проведення досліджень, необхідних для підготовки кейсу;

- написання вихідного варіанту кейсу;
- обговорення кейсу з фахівцями і редагування;
- підготовка нотаток для викладачів щодо того, яким чином доцільно презентувати кейс;
- презентація кейсу в навчальній аудиторії і редагування як самого тексту, так і нотаток для викладачів, якщо це є необхідним;
- розповсюдження кейсу.

Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дають набагато більші можливості для розвитку фахової майстерності, ніж заучування підручника чи конспекту лекцій.

Даючи студентам завдання у формі кейсів, ми відкриваємо їм значно більшу можливість поділитися своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчитися не тільки у викладача, а й один у одного. Такий метод піднімає впевненість студентів у собі, у своїх здібностях. Студенти активно вчать слухати один одного і точніше висловлювати свої думки.

В умовах глобалізації економіки кейсів метод допоможе краще розуміти психологію наших іноземних партнерів, для яких цей метод складає основу їх вищої освіти.

Навички, які формуються при застосуванні кейс-методу: спостереження, відбір даних, ідентифікація проблеми, розробка щодо прийняття альтернативних рішень, спілкування, мотивація.

Таким чином, світовий досвід підготовки фахівців у вищій школі доводить, що найголовнішою навичкою, яку здобуває студент під час навчання, є вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення.

Тобто, з погляду на основи своєї навчальної підготовки, майбутній фахівець оцінює, яким саме чином сформувалось його професійне мислення, розвинулись аналітичні здібності, здатність до формалізації уявлень, понять, до наукової абстракції.